

УДК 336.71(477):339.137.2

*А.Ф. Бондаренко, канд. техн. наук, доц., Д.В. Бондаркова,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку
України”*

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ЩОДО АНАЛІЗУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ БАНКІВ

У статті досліджується сучасна проблематика конкуренції у банківському секторі України. Головний акцент робиться на представленні шляхів визначення конкурентоспроможності українських банків. Розглянуті результати діяльності українській банків, їх частка на ринку та цільові орієнтири розвитку.

Ключові слова: конкурентоспроможність, банківська послуга, банківський сектор, конкурентні переваги.

Постановка проблеми. Без належного функціонування банківського сектору України неможливе відповідне економічне, соціальне, політичне зростання та укріплення стабільного становища держави. Більшість банків вже перейшли з етапу становлення та укріпилися на фінансовому ринку. Перед ними стоїть проблема представлення на ринку якісних послуг та задоволення суспільних потреб кращими способами та методами порівняно з конкурентами. Актуальність теми дослідження полягає у оцінці основних конкурентів у банківському секторі України, їх переваг та основних орієнтирів розвитку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питаннями оцінки конкурентоспроможності займалися такі вчені як М. Портер, А. М. Тавасієв, П. С. Зав'ялов, Г. Л. Азов, Л. Бондаренко, Т. Гірченко, Ю. Заруба, Г. Карчева, О. Кіреєв, Ф. Шпиг, І. Фомін, С. Л. Тігіпко, О. В. Мірошніченко, І. Фомін, А. Я. Кузнецова, Н. Є. Рак, О. Кіреєв.

Невирішені раніше частини проблеми. Сьогодні перед банками постає питання “як досягти високого рівня?”, “які показники діяльності потрібно підвищити, щоб стати найбільш впливовим конкурентом на ринку?”. Але на них немає конкретної відповіді.

Слід зазначити, що питання конкурентоспроможності банківської системи досліджувалося кожним автором з різних сторін. Критерії визначення конкурентоспроможності не мають єдиного стандарту. Тобто, не існує уніфікованого підходу для їх визначення. Саме тому в даній публікації автори пропонують науковий підхід щодо визначення конкурентоспроможності українських банків.

Мета статті полягає у вивченні необхідності розробки наукового підходу щодо оцінки конкурентоспроможності українських банків.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогоднішній день досить гостро постає питання конкурентоспроможності українських банків, їх здатності до боротьби та виживання у складних умовах. Бажання мати найбільшу частку ринку та великий прибуток є основною метою діяльності банків.

Слід відмітити, що конкуренція у банківській сфері сьогодні - це об'єктивне явище еволюції світової фінансово-кредитної системи, зумовлене зростанням потреб суспільства у капіталізації вільних грошових коштів. Банківські послуги не мають конкурентоспроможних (небанківських за власною сутністю) замінників, що підвищує привабливість банківської сфери для підприємництва, і, звідси, є чинником живлення у ній конкурентних відносин [1].

Вільна конкуренція на ринку банківських послуг є значними стимулом до покращення ефективності діяльності українських банків. Мірою конкурентоспроможності банку є можливість пристосуватися до зовнішніх умов існування, мінімізувати ризики та забезпечити стійкі фінансові результати.

Загострення суперечок між банками відбувається за рахунок зростання їхньої чисельності, розширення спектра послуг та стрімкого розвитку технологій [1]. В умовах ринкової конкуренції виживають ті банки, які, з одного боку, швидко адаптуються до ринкових умов, мають чітку концепцію розвитку, кваліфікованих працівників, з іншого боку, мають більш якісні в порівнянні з іншими банками послуги, які направлені перш за все на задоволення суспільних потреб.

На нашу думку, до конкурентних переваг банку можна віднести такі: імідж банку, репутація, наявність унікальних банківських продуктів, умови кредитування, цінова політика, високий рівень кваліфікації банківського персоналу, стійка клієнтська база, наявність чіткої стратегії розвитку, велика кількість філій та представництв.

Варто звернути увагу, що конкуренція на ринку банківських послуг має певні особливості. По-перше, це жорсткий контроль з боку держави, який створює всі необхідні заходи щодо стимулювання розвитку конкуренції та недопущення монополізації. Тобто, уряд не допускає диктування на ринку ціни продукту, а отже конкурентна боротьба відбувається за рахунок покращення якості банківських продуктів. По-друге, це відсутність заміників поза банківською сферою.

Слід відмітити, що існують певні перепони потрапляння на ринок нових конкурентів. До них можна віднести: відсутність фінансових ресурсів, правові обмеження (розмір статутного капіталу), наявність нових банківських продуктів, які б зацікавили ринок, досягнення прихильності споживачів. Також існують перепони щодо виходу з ринку (протистояння уряду).

На наш погляд, конкурентоспроможність банків можна визначити за рахунок таких підходів:

- оцінка довіри та прихильності до банку з боку споживача;

- аналіз задоволення потреб споживача (забезпечення споживачів якісними продуктами, представлення інновацій на ринку);

- визначення фінансового стану банку (активи, власний капітал, прибуток);

- вивчення цільових орієнтирів банківського успіху.

Аналіз фінансового стану розглянемо за допомогою таких показників як прибуток, власний капітал та активи. Активи показують величину ресурсів, які вкладені в банк і мають принести економічні вигоди у майбутньому. Їх використання призводить до припливу додаткових коштів у банк.

Розглянемо найбільші п'ять банків за розміром активів, які функціонують на ринку банківських послуг України (таблиця 1).

Таблиця 1 - Часка ринку найбільших п'яти банків України за розміром активів станом на 2013 рік, млн. грн. [2]

Банк	Активи	Питома вага, %
Приватбанк	142868,54	15,764
Укрексімбанк	77025,68	8,499
Ощадбанк	75670,37	8,349
Укрсоцбанк	39556,26	4,364
ВТБ Банк	37079,77	4,091

Як підтверджують дані таблиці 1 найбільшу частку ринку банківських послуг займає Приватбанк (16%). Укрексімбанк та Ощадбанк займають меншу частку і становлять приблизно по 8% кожний. Укрсоцбанк і ВТБ Банк мають приблизно однакову частку ринку, яка становить 4%. Розрив у розмірі залучених коштів є досить значним.

Наступним показником фінансового стану є власний капітал, який являє собою частину активів, що залишаються після вирахування зобов'язань. Чим більший даний показник, тим кращий фінансовий стан банку, тим більша можливість залучення додаткових коштів (кредитів).

Розглянемо рейтинг перших п'яти банків за розміром власного капіталу (таблиця 2).

Таблиця 2 - Рейтинг банків за розміром власного капіталу [2]

Банк	Власний капітал	Коефіцієнт оптимізації	Питома вага, %
Укрексімбанк	20491,88	26,60%	12,6
Ощадбанк	17410,13	23,01%	10,7
Приватбанк	16671,14	11,67%	10,3
Укрсоцбанк	8076,44	20,42%	5,0
ВТБ Банк	5677,36	15,31%	3,5

Згідно даних таблиці 2 бачимо, що ситуація змінюється в порівнянні з таблицею 1. В даному випадку рейтингові місця займають інші банки. Коефіцієнт оптимізації підтверджує, що в Укрексімбанку, Ощадбанку, Укрсоцбанку частка власного капіталу, що припадає на суму засобів авансованих у дані банки, є досить малою (26,6%, 23,01%, 20,42%) та взагалі не відповідає нормативному значенню. Тобто сума зобов'язань є досить значною. Приватбанк та ВТБ Банк має ще меншу частку власного капіталу, яка складає відповідно 12% та 15%.

Формою вираження ефективності використання коштів вкладених у банк є фінсовий результат (прибуток чи збиток). Даний показник розраховується як різниця між доходами та витратами банку. Він виражає перспективи майбутнього розширення діяльності банку.

Розглянемо рейтинг перших п'яти банків за фінансовим результатом (таблиця 3)

Таблиця 3 – Рейтинг банків за фінансовим результатом, млн. грн. [2]

Банк	Фінансовий результат
Приватбанк	903,06
ВТБ Банк	617,94
Дельта Банк	607,90
ОТП Банк	461,18
Ощадбанк	336,01

За результатами таблиці 3 можна простежити, що найбільший прибуток (фінансовий результат) має Приватбанк – 903 млн. грн. ВТБ Банк та Дельта Банк мають приблизно однакові показники, які становлять відповідно 617,94 та 607,90 млн. грн. Найнижчі щабелі даного рейтингу займають ОТП Банк (461,18 млн. грн.) та Ощадбанк (336,01 млн. грн.).

Слід зазначити, що загальний фінансовий результат по всіх 145 банках є від'ємним і становить -2490,749 млн. грн. Із них 25 банків мають збиток.

Наступним етапом дослідження конкурентоспроможності банків є аналіз довіри та прихильності споживачів до банку. Даний критерій визначається за рейтингом надійності банківських вкладів (депозитів). Довіра до банку проявляється в тому, що люди впевнені, що їх кошти без всяких гарантій повернуться до них вчасно та в повному обсязі.

Варто звернути увагу на те, що у зв'язку з проявами фінансової кризи деякі банки не змогли впоратися з фінансовими труднощами та втратили прихильність споживачів.

Проаналізуємо рівень довіри перших п'яти банків (таблиця 4). Він визначається такими оцінками: А - це "надійний", В - це "стабільний", С -це "задовільний", D – це "поганий", F – це "катастрофічний"

Таблиця 4 – Рейтинг банків за надійністю депозитних вкладів станом на 201 рік [3]

Банк	Сумарний рейтинг (оцінка)	Значення
Укрексімбанк	3,96	A
Ощадбанк	3,91	A
Райффайзен банк Аваль	3,74	A
Форум Банк	3,55	B
Укрсоцбанк	3,52	B

Згідно таблиці 4, найвищу позицію за рівнем банківських вкладів займають Укрексімбанк, Ощадбанк та Райффайзен банк Аваль із ступенем «надійний» та оцінками відповідно 3,96, 3,91, 3,74 балів. Форум Банк (3,55) та Укрсоцбанк (3,52) мають оцінку стабільний.

Наступним критерієм для визначення конкурентоспроможності банків є аналіз ступеня задоволення потреб споживача. Так як не існує офіційного рейтингу за ступенем задоволення клієнтів, то за базу порівняння візьмемо рейтинг щодо оцінки відвідувачів порталу “Банки України”(таблиця 5). Якщо даний показник високий, то це свідчить про те, що банк має більш гарні умови як щодо залучення коштів ,так і щодо надання їх, в порівнянні з іншими банками.

Таблиця 5 – Рейтинг за оцінкою відвідувачів порталу “Банки України” [4]

Банк	Оцінка
Сведбанк	3,219
БМ банк	3,133
Ощадбанк	2,877
Укрсиббанк	2,830
Укрексімбанк	2,805

Згідно таблиці 5 Сведбанк (3,219 балів) та БМ банк (3,133 балів) мають оцінку «задовільно». Ощадбанк (2,877 балів), Уксиббанк (2,83 балів), Укрексімбанк (2,805 балів) мають оцінку «не відповідає очікуванням». Слід відмітити, що жоден банк не отримав оцінку «відмінно», «добре».

Слід зазначити, що даний рейтинг може мати похибку, адже в опитуванні приймала участь не досить велика кількість клієнтів. Тому, на нашу думку, до цього виду аналізу слід додати показник клієнтської бази (таблиця 6). Даний критерій в певній мірі визначить рівень задоволення потребами, оскільки клієнти виберуть той банк, який найкраще відповідає їхнім інтересам.

У наступному рейтингу застосовуються такі рівні оцінювання: 10 – «ідеальний», 9 – «високий», 8 – «хороший», 7 – «стабільний», 6 – «задовільний», 5 – «середній», 4 – «слабкий», 3- «поганий», 2 – «жахливий», 1 – «катастрофічний», 0 – «нульовий».

Таблиця 6 – Рейтинг банків за клієнтською базою, балів [5]

Банк	Оцінка
Приватбанк	8,00
Укрексімбанк	7,67
Райффайзен банк Аваль	7,43
Ощадбанк	7,33

Проаналізувавши дані таблиці 6, слід відмітити, що лише Приватбанк отримав оцінку 8,00 – «хороший». Інші банки – Укрексімбанк (7,67 балів), Райффайзен банк Аваль (7,43 балів), Укрсоцбанк (7,43 балів) та Ощадбанк (7,33 балів) отримали оцінку «стабільний». При цьому жоден банк не має оцінки «ідеальний» чи «високий», що свідчить про низький рівень довіри клієнтів до банку.

Заключним етапом оцінки конкурентоспроможності банків є розгляд цільових орієнтирів найкращих банків. Для того, щоб визначити, в яких банках розглядувати даний показник, проаналізуємо всі попередні рейтинги та визначимо тих лідерів, які за всіма критеріями отримали місце в рядах найкращих.

Загальний рейтинг конкурентоспроможності за проведеним аналізом має наступний вигляд:

1. Ощадбанк;
2. Укрексімбанк,
3. Уксоцбанк, Приватбанк;
4. ВТБ Банк;
5. Райффайзен банк Аваль;
6. Дельта Банк, ОТП Банк, Форум Банк, Сведбанк, БМ Банк, Укрсиббанк;

Отже, за всіма шістьма критеріями (розмір активів, власного капіталу, фінансовий результат, рівень довіри, оцінка якості послуг та клієнтська база) перше місце отримав Ощадбанк. Друге місце зайняв Укрексімбанк. Це означає, що він входить до найкращих банків лише за п'ятьма критеріями (крім фінансового результату). Останнє місце зайняли банки, які входили до даних рейтингів лише за одним показником. Це Дельта Банк, ОТП Банк, Форум Банк, Сведбанк, БМ Банк, Укрсиббанк.

На нашу думку, доцільно проаналізувати цільові орієнтири найкращих банків та визначити, яким чином вони досягнули такого результату. Для цього розглянемо певні аспекти їх діяльності (таблиця 7).

Таблиця 7 – Порівняльна характеристика місії, якостей та зусиль Ощадбанку та Укрексімбанку [6, 7]

Критерій	Банк	
	Ощадбанк	Укрексімбанк
Місія банку	<ul style="list-style-type: none"> - максимальний розвиток роздрібного бізнесу; - створення умов для повного банківського обслуговування корпоративних клієнтів 	<ul style="list-style-type: none"> - створення сприятливих умов для економічного розвитку України; - підтримка національних виробників та сприяння зростанню виробництва; - надання кредитів та фінансової допомоги для розвитку національної інфраструктури
Позитивні якості банку	<ul style="list-style-type: none"> - є уособленням стабільності, впевненості та динамічного розвитку; - являється національним надбанням держави та символом її респектабельності. 	<ul style="list-style-type: none"> - характеризується стабільним фінансовим станом та бездоганною репутацією - оснащений кваліфікованим менеджментом і персоналом - являється образом сучасного банку європейського зразка, - орієнтований, передусім, на обслуговування зовнішньоекономічної діяльності держави.
Зусилля, на які спрямовується діяльність банку	<ul style="list-style-type: none"> - створення сприятливих та вигідних умов обслуговування клієнтів; - розширення переліку банківських послуг; - збільшення присутності на ринку продуктів та послуг; - забезпечення соціальних та компенсаційних виплат громадянам; - надання повного спектру банківських та інших операцій. 	<ul style="list-style-type: none"> - залучення кредитних ресурсів в іноземній валюті для фінансування високоефективних інвестиційних проектів, що реалізуються на території України; - кредитування реального сектору економіки, насамперед експортоорієнтованого.

Таким чином, банкам, які мають порівняно низьку конкурентоспроможність слід враховувати досвід діяльності тих банків, показники яких при оцінці даної категорії являються високими.

Висновки. Ключовим завданням оцінки конкурентоспроможності українських банків є необхідність створення чіткої методики, яка б передбачала перелік встановлених показників. В такому разі банки самостійно могли б визначати недоліки своєї діяльності та підвищувати рівень її ефективність. Саме сьогодні українським банкам потрібно розширювати перелік продуктів та послуг, виходити на зовнішні ринки, підвищувати рівень кредитування, що в цілому призведе до фінансової стабільності та забезпечить зростання конкурентоспроможності як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Список літератури

1. Конкуренція на фінансовому ринку: банківські конкурентні переваги [Електронний ресурс] : Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. - Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/2009_25/shevcova.htm. - Назва з екрана.
2. Показники діяльності банків на 01.09.2011 [Електронний ресурс] : Асоціація українських банків. - Режим доступу : http://aub.org.ua/index.php?option=com_arhive_docs&crid=80&menu=104&Itemid=112. - Назва з екрана.
3. Рейтинги надійності банківських вкладів [Електронний ресурс] : Економічна правда. - Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua/publications/2011/08/4/293845/>. - Назва з екрана.
4. Рейтинг банків України [Електронний ресурс] : Портал “Банки України”. - Режим доступу : <http://bank-ua.com/rating/>. - Назва з екрана.
5. Рейтинги найбільших українських банків [Електронний ресурс] : Економічна правда. - Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua/publications/2009/04/27/191143/>. - Назва з екрана.

6. Про банк [Електронний ресурс] : Ощадбанк. - Режим доступу : <http://www.oschadnybank.com/ua/about/index.html.php>. - Назва з екрана.

7. Етапи розвитку [Електронний ресурс] : Укрексімбанк. - Режим доступу : <http://www.oschadnybank.com/ua/about/index.html.php>. - Назва з екрана.

Summary

This article investigates modern problems of competition in banking sphere of Ukraine. The major purpose is to present ways of defining competitive ability of Ukrainian banks. Authors also consider results of activity of Ukrainian banks, their part in market and purpose-oriented landmarks of development.

Бондаренко А.Ф. Основні підходи щодо аналізу конкурентоспроможності українських банків / А.Ф. Бондаренко, Д.В. Бондаркова // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць / УАБС НБУ.- Суми, 2014. - № 39.- С. 25-34.